

Piotr Andrzej Dmochowski

Polskie Towarzystwo Heraldyczne

Rynek Starego Miasta 29/31, 00-272 Warszawa

JESZCZE O POCZĄTKACH RODU POGOBOŃ, NA MARGINESIE DYSKUSJI O PEWNYM FALSYFIKACIE

Słowa kluczowe:

genealogia, falsyfikat, Kazimierza Mała, Władysław Semkowicz, ród Pobogów

Już ponad trzy dekady minęły od chwili zrekonstruowania przez Franciszka Sikorę genealogii pierwszych pokoleń rodu Pobogów.

O przodkach komesa Mściwoja i jego brata, duchownego Gumberta brak wiadomości. Początkowo dopuszczano możliwość, że ich ojcem był wojewoda krakowski z końca XII w. Mikołaj. Identyfikację tę ostatecznie odrzucono¹. Wykluczono również tożsamość komesa Mściwoja z „Mistuge filius Goslai”, znanego z dokumentu odnoszonego do lat 1241-1243². Obecnie rysuje się realna możliwość podjęcia tego tematu na nowo.

Na początek należy ustalić substancję majątkową pozostałą po Jakubie z Dębna (de Montevini)³, są to: dobra dębińskie (Dębno⁴, Wola Dębińska, Sufczyn, Wola

¹ J. Bieniak, *Wielkopolska, Kujawy, ziemia łęczycka i sieradzka wobec problemu zjednoczenia państwa polskiego w latach 1300-1306*, Toruń 1969, s. 160; F. Sikora, *O rzekomej dominacji politycznej Lisow w Małopolsce w XIII wieku, czyli kilka uwag o rodzie Pobogow*, „Studia Historyczne”, t. 26, 1983, s. 9.

² J. Wyrozumski, *Mściwoj (Mszczuj, Mściw)*, (1 poł. XIII w.), *kasztelan sandomierski, wiślicki i oświęcimski, wojewoda wiślicki, łęczycki i krakowski*, [w:] *Polski słownik biograficzny* (dalej: PSB), t. XXII Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1977, s. 231.

³ Ich rozpoznanie dokonał już Franciszek Sikora. Jego ustalenia zostały zaakceptowane przez Błażeja Śliwińskiego (*Podsędek sandomierski Prandota i małopolscy Odrowążowie w II poł. XIV wieku*, [w:] *Ludzie, władza, posiadłości*, „Gdańskie studia z dziejów średniowiecza”, nr 1, pod red. J. Powierskiego i B. Śliwińskiego, Gdańsk 1994), s. 226, i nieco wzbogacone przez Jana Wroniszewskiego (*O pochodzeniu Półkoziców Wielowiejskich*, „Acta Universitatis Nicolai Copernici”, Historia XXVI – Nauki humanistyczno-społeczne, z. 240 (1992), s. 132; J. Wroniszewski, *Rod Rawiczow. Współrodowcy Warszowicow i Grotowicow*, t. 2, Toruń 1994, s. 32-33 i tablica 4 („Rocznik Towarzystwa Naukowego w Toruniu”, R 86, z. 1)..

⁴ *Słownik historyczno-geograficzny województwa krakowskiego w średniowieczu*, (dalej: SHGKr), cz. I,

Sufczyńska i może Roztoka⁵) i jazowskie (do Pobogów dowodnie należały: Gabań⁶ 1276 i 1293 r., Jazowsko⁷ 1286 r.), które odziedziczyli przez Kennę, córkę Jakuba, Odrowążowie ze Szczekocina, a także Grudzyń⁸, Jankowice⁹ (leżące opodal Kazimierzy Wielkiej), Grabno¹⁰, Zamoście¹¹ (potwierdzone jako własność Pobogów już w 1277 r.), Więckowice¹², Trzewlin¹³ i zapewne Wielka Wieś¹⁴, które po drugiej córce Jakuba dziedziczyli Rawicze Białoniowie i Półkozice Wielowiejscy. Także Kazimierza Wielka¹⁵ dziedziczona po połowie przez Białoniów i Szczekockich i prawdopodobnie Lusina¹⁶.

W kontekście wymienionych dóbr interesująco jawi się falsyfikat dotyczący erygowania parafii w Kazimierzy Małej, osadzie przez rzekę Nidzicę graniczącej z Kazimierzą Wielką. Miał go wystawić, jakoby 19 września 1063 r., celem potwierdzenia nadania dziesięcin z leżących opodal dóbr rycerskich, biskup krakowski Lambert. Przepuszczalnie dokument ten powstał „dopiero” ok. 1330 r. jako dowód w procesie o dziesięciny między plebanami kościoła w Kazimierzy Małej i Szebni. W literaturze przyjmuje się, że wśród dobrodziejów kościoła wymienia on rycerzy rzeczywiście funkcjonujących w połowie XIII w. W tym kontekście istotne jest, że falsyfikat pośród darczyńców i świadków wymienia rycerza Mściwoja i duchownego Gumberta.

z. 3, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź 1985, s. 534; parafia własna, dekanat Wojnicz.

⁵ Roztoka na lewym brzegu Dunajca parafia Opatkowice, dziś Zakliczyn. Roztoka nie leży w bezpośrednim sąsiedztwie klucza dębniańskiego.

⁶ SHGKr, cz. I, z. 4, s. 687. Osiem km na południowy-wschód od Starego Sącza, parafia Podegrodzie.

⁷ SHGKr, cz. II, z. 2, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź 1989, s. 285. Dziewięć km na południowy-wschód od Starego Sącza, parafia własna.

⁸ SHGKr, cz. II, z. 1, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź 1989, s. 62. Grodzina dziś Grudzyń, 11 km na południowy wschód od Jędrzejowa, parafia własna.

⁹ SHGKr, cz. II, z. 2, s. 212-214. Trzy km na południowy zachód od Koszyc, parafia Książnice (parafia w 1325 r. należała do dekanatu Kazimierza Wielka).

¹⁰ SHGKr, cz. II, z. 1, s. 28. Sześć km na południowy-zachód od Wojnicza, parafia Wojnicz.

¹¹ Zamoście w sąsiedztwie Wojnicza.

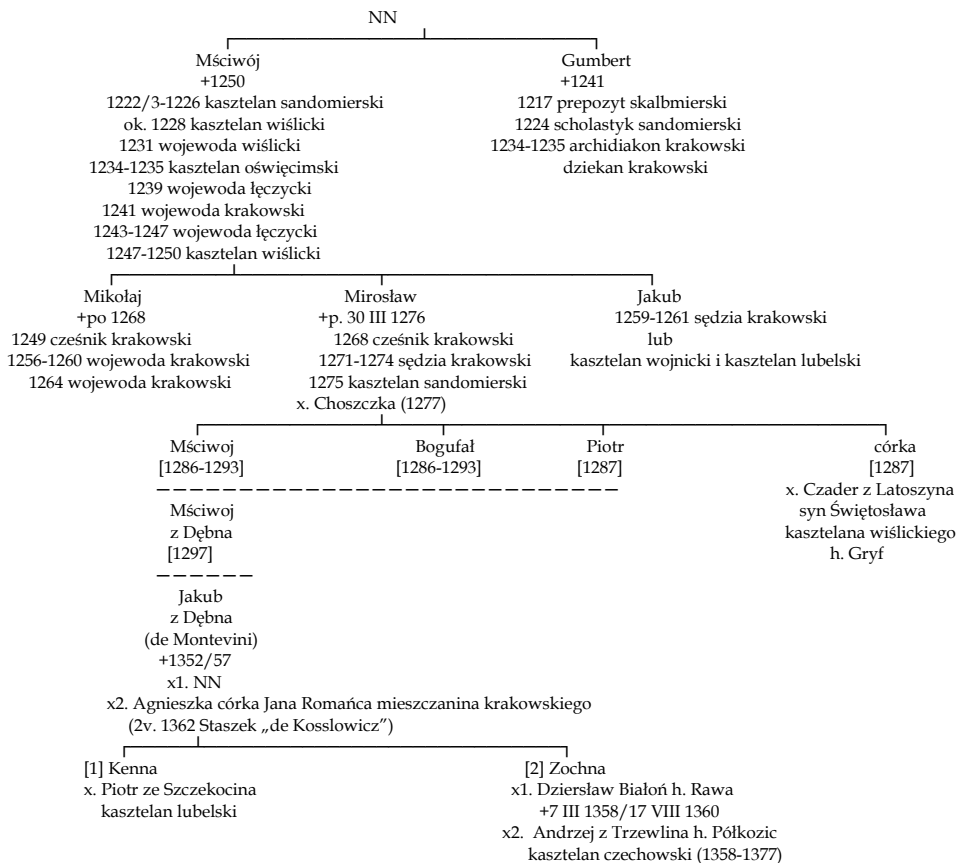
¹² Parafia Wojnicz.

¹³ Dziś nieistniejący zamek, ruiny na Pańskiej Górze koło Nowej Wsi blisko Wojnicza.

¹⁴ Opodal Wojnicza.

¹⁵ SHGKr, cz. II, z. 3, Wrocław-Warszawa-Kraków 1991, s. 465-469, Siedemnaście km na północny wschód od Proszowic, parafia własna, siedziba dekanatu już 1326.

¹⁶ SHGKr, cz. III, z. 3 Kraków 2000, s. 746-750. 7 km na wschód od Skawiny, parafia Gaj.

Tablica 1. Pierwsze pokolenia Pobogów¹⁷.

Pierwszym, który w krótkim odpisie udostępnił dokument szerszemu gronu odbiorców był Jan Długosz. Pełnych publikacji dokonali Władysław Semkowicz

¹⁷ Na podstawie: F. Sikora, *O rzekomej dominacji ...*, s. 3-28. J. Wroniszewski, *Ród Rawiczow*, s. 32-33 i tablica 4.

Uwaga. Córką Mirosława mogła być również Małgorzata żona Mikołaja zwanego Pączek, któremu Mściwój (syn Mirosława) sprzedał w 1293 r. swe dziedzictwo, wieś Gabań. Już w pokoleniu dzieci nabywcy pojawiają się imiona Mirosław i Piotr, są one w tej rodzinie powtarzane konsekwentnie w kolejnych generacjach, zob. SHGKr, cz. I, z. 4, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź 1986, s. 687-689. Pochodzenie Małgorzaty mogła określać jej pieczęć przywieszona do dokumentu opublikowanego w *Kodeksie dyplomatycznym Małopolski*, wyd. F. Piekosiński t. III Kraków 1887, s. 2, nr 632. Jednak ta nie zachowała się (J. Wroniszewski, *Kobiece pieczęć szlachecka*, [w:] CRACOVIA, POLONIA, EUROPA. Studia z dziejów średniowiecza ofiarowane Jerzemu Wyrozumskiemu w sześćdziesiątą piątą rocznicę urodzin i czterdziestolecie pracy naukowej, Kraków 1995, s. 381).

i Stanisław Kuraś. Przy czym pierwszy z badaczy korzystał z późnego transumptu sądu biskupiego w oblicie z 1628 r., a drugi oprócz tego z kopii, z 1520 r.¹⁸ Długosz korzystał zatem z nieznaney obecnie, wcześniejszej wersji. Raczej nie z „oryginału”. Trudno wyobrazić sobie, by fałszerz po wpisaniu w akta procesu treści stworzonego przez siebie falsyfikatu nie zadbał o jego zniszczenie. Spełnił on już swe zadanie i dalsze jego przechowywanie było niepotrzebne.

Tabela 1. Zestawienie darczyńców kościoła w Kazimierzy Małej

l.p.	Długosz		Semkowicz ^c	Kuraś ^d
	Dzieje Polski ^a	Katalog Biskupów ^b		
1.	Nicolai de Mykolayow filii Wsczeklicze, cornu pro armis	Nicolai Wsczieklicze de Mikolayow de armis in clipeo vnum cornum	Nicolaus de Mikolaiow filius Wsczeklice, [...] in medio erat clypeus et in medio clypei cornu cervi	Nicolaus de Micolayow filius Wsczeklice [...] in medio erat clypeus, et in medio clypei cornu cervi
2.	Stanislai et Bogussii de Zemlicze, caput asininum	Stanisii et Bogussii de Zemlicze de armis Polvkossa caput azininum	Stanissius et Bogussius Michaelis de Szemlice, [...] in medio erat caput asininum *	Stanislaus et Bogussius Michaelis de Semlicze [...] in medio erat caput azininum *
3.	Petri et Jacobi de Sbilutowicze, clypeum in clype	Petri et Jacobi de Sbilvtowicze de armis Janina clipeum in clipe	Sbilut et Petrus Jacobi de Sbiluthowice, [...] in medio erat clypeus in clypeo *	Sbiluth et Petrus Jacobi de Sbiutjowice [...] in medio erat clypeus in clipeo*

¹⁸ *Ioannis Długossi Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae. Liber 3/4*, Varsaviae 1970, s. 160; [J. Długosz,] *Katalogi Biskupów krakowskich*, wyd. J. Szymański, [w:] *Monumenta Poloniae Historica* (dalej: MPH), s. n., t. X, cz. 2, Warszawa 1974, s. 145; W. Semkowicz, *Przyczynki dyplomatyczne wieków średnich*. [w:] *Księga pamiątkowa ku uczczeniu 250 rocznicy założenia Uniwersytetu Lwowskiego*. t. II Lwów 1912, s. 53-59; *Zbiór dokumentów katedry i diecezji krakowskiej*. (dalej: ZDK) wydał S. Kuraś, cz. I, 1063-1414, Lublin 1965, nr 1, s. 3-4; nr 37, s. 49-52.

4.	Msczugii et Johannis de Jakuschowice, babatum cum cruce	Msczvgii et Joannis de Jacosewicze de armis Iastrabczy babatum cum cruce	Mscugius Johannis (s.) de Jakuszowice [...] in medio erat babatum, intus habens crucem	Msczugius Iohannis de Iakussouice [...] in medio babatum erat intus habens cruce
----	---	--	--	--

* W kopii dokumentów wydanych przez Semkowicza i Kurasia brak w tym miejscu zgodności między listą darczyńców a kolejnością przywieszonych pieczęci. Różnica w obu wypadkach polega na odwrotnym, niż by to wynikało z tekstu, przywieszeniu pieczęci darczyńców z pozycji 2 i 3.

^a *Ioannis Długossi Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae*. Liber 3/4, s. 160.

^b *Katalogi Biskupów krakowskich...*, s. 145.

^c W. Semkowicz, *Przyczynki...*, s. 46.

^d ZDK I nr 1, s. 3-4, nr 37, s. 51.

Niewielkie różnice w treści, kolejności i liście świadków a także opisie pieczęci (oszczędna narracja Długosza) mogą wynikać z tego, że dziejopis natrafiwszy na trasumpt, zrobił zeń notatkę, w której dla porządku usystematyzował informacje¹⁹.

W dalszej części dokument wyliczał jeszcze dobra dziedziczone przez darczyńców świątyni w Kazimierzy Małej. Spis ten zestawia poniższa tabela.

Tabela 2. Zestawienie dóbr darczyńców kościoła w Kazimierzy Małej

Nicolaus in Mikolaiow, Stropeszyn et in Zagaiow, Stanissius et Bogussius in Szemlice, Osmolice, Gabolthow, Bogumilowice, Sbyluth et Petrus in Zbylutowie, Mnogolice, Mscugius in Jakuszowice, nunc vero blisne, sredne, dalne Jakuszowice ^a	Nicolaus in Micolayow, Scropezin et in Zagayow, Stanislaus et Bogussius in Semlicze, Osmolicze, Gawoltow, Bogumilouicze, Sbiluth et Petrus in Sbiluthouicze et Mnogolicze, Msczugius in Jacuszouicze, nunc vero Bliszne, Szrednye, Dalne Jacussouicze ^b
--	--

^a W. Semkowicz, *Przyczynki...*, s. 46.

^b ZDK, cz. I, nr 1, s. 3-4, nr 37, s. 51.

Krytycznie na temat dokumentu wypowiedział się już Władysław Semkowicz²⁰. Badacz ten uznał, iż dokument procesu i wyrok, ze względu na niebudzącą żąd-

¹⁹ Jan Długosz posługiwał się ułożoną chronologicznie kartoteką. P. Dymmel, *Uwagi nad historią tekstu w autografie „Annales” Jana Długosza*, [w:] *Venerabiles, nobiles et honesti. Studia z dziejów społeczności Polski średniowiecznej. Prace ofiarowane Profesorowi Januszowi Bieniakowi w siedemdziesiątą rocznicę urodzin i czterdziestopięciolecie pracy naukowej*, pod red. A. Radziwiński, A. Supruniuk, J. Wroniszewski, Toruń 1997, s. 470.

²⁰ Szerzej na ten temat, z pełnym dowodem W. Semkowicz, *Przyczynki...*, s. 48-51.

nych wątpliwości ich stronę prawno-faktyczną, jest wiarygodny. Zatem sam proces o dziesięciny był faktem. Jednak przedłożony w procesie dokument fundacyjny kościoła w Kazimierzy Małej to falsyfikat. Dowodzi tego szereg anachronizmów w jego treści, nie do pomyślenia w XI, a nawet w XII w., jak: inwokacja *In nomine domini amen* (rozpowszechniona dopiero w XIII w.), *maiestaticus prularis* biskupa wydawcy, nazwy miejscowości przy imionach rycerzy i ich pieczęcie z herbami, brak formuły penalnej, użycie czerwonego wosku do odciśnięcia rzekomej pieczęci biskupa Lamberta²¹, świadkowie²², miejsce (Dzierżążnia)²³ i data wystawienia²⁴.

Władysław Semkowicz uważał, że dokument podrobiono *ad hoc*, krótko przed 1330 r. celem pozyskania dowodu w procesie o dziesięciny między plebanami kościołów w Kazimierzy Małej i Szebni. Nieporadny sposób, w jaki to uczyniono dowodzi, że najpewniej stał za tym proboszcz z Kazimierzy Małej, czyli ktoś niemający dostępu do starych wzorców i niezbyt biegły w tej sztuce²⁵. Falszerm mógł dysponować zapiskami dotyczącymi konsekracji kościoła kazimierskiego w 1063 r. przez biskupa Lamberta i nadań dziesięcinnych, poczynionych tej instytucji przez okoliczne rycerstwo. Może za tym świadczyć zgodność daty dokumentu, 1063 r., z chronologią pontyfikatu biskupa Lamberta-Suły (1061-1071). Przy czym Władysław Semkowicz odrzucił możliwość, że nadawcy dziesięcin, to osoby żyjące koło 1330 r. W falsyfikacie służącym jako dowód w procesie nie mogli znaleźć się rycerze żyjący współcześnie jako nadawcy dziesięcin w XI w. Są to zatem albo postaci zmyślane, albo zmarłe dawno, lecz nie przed wiekiem XIII (ze względu na przydomki) postaci historyczne, znane fałszerzowi z zapisków kościelnych. Badacz krytycznie przeanalizował stosunek nadawców do dóbr i rodów, do których mieli należeć. Pozwoliło mu to uznać wymienionych rycerzy za postaci historyczne z połowy XIII w., mogące należeć do przypisanych im rodów, mimo, że pieczęcie

²¹ Pierwszym, który wyciskał swą pieczęć w wosku czerwonym był biskup Grot (1326-1347), przed którego sądem toczyła się omawiana sprawa. Wcześniej biskupi krakowscy używali stale wosku zwykłego.

²² Kanonik Stanisław, późniejszy święty, to uzasadniona chronologicznie kombinacja fałszerza służącego nadaniu dokumentowi wiarygodności i powagi. Listę świadków zamyka protonotariusz, urzędnik taki pojawił się w Polsce dopiero z końcem XIII w., za rządów czeskich. Wątpliwości budzi także możliwość funkcjonowania kancelarii biskupiej w czasach Lamberta i występowanie wówczas plebanów.

²³ Zmyślenie wynikające z bliskości obu włości i przekonania fałszerza, że osada ta była własnością biskupią już za czasów biskupa Lamberta, gdy stało się to chyba dopiero w 1287 r., kiedy Leszek Czarny nadał ją Pawłowi z Przemankowa.

²⁴ „...wyrażoną w falsyfikacie sposobem niezwykłym i bardzo rzadko w użyciu będącym, wedle suchednich (jesiennych), *quatuor tempora* (autumni)”; W. Semkowicz, *Przyczynki...*, s. 55-56.

²⁵ Takie fałszerstwo wykonane w kapitule, kolegiacie czy klasztorze wykorzystywałyby zachowane tam dawne autentyczne dokumenty, by nadać mu cechy archaiczne; W. Semkowicz, *Przyczynki...*, s. 53, pisze o falsyfikacie jako o powstałym „niewątpliwie w prowincjonalnym kościele”.

jak je opisuje dokument, nie były w połowie XIII w. możliwe, przedstawiały bowiem wykształcone, heraldyczne wersje godeł. Jedynie wobec Mściwoja syna Jana z Jakuszowic Władysław Semkowicz stwierdził, że źródła nie pozwalają na wskazanie związków imion i dóbr z rodem Jastrzębców. Jakuszowice należały bowiem w XV w. do Turzynów i Półkozów. Tym niemniej w okolicy znajdowały się dobra Jastrzębców: Sokolina i Stawiszycy. Przedstawione ustalenia pozwoliły odnieść badaczowi założenie kościoła w Kazimierzy Małej do czasów i osoby biskupa Lamberta i może Kazimierza Odnowiciela. O dawnej metryce osady w Kazimierzy świadczy rozłożenie jej na dwóch brzegach Nidzicy, powstanie tu dwóch kościołów o dawnych wezwaniach (Kazimierza Wielka – św. Krzyż, Mała – Wniebowzięcia NMP) i fakt, że już w latach 1349-1357 Kazimierza Mała była siedzibą dekanatu.

Powyższe ustalenia zyskały w literaturze pełną akceptację²⁶. Zofia Kozłowska-Budkowa uznała za dowiedzione, że: akt transumujący z 1330 r. jest autentycznym; dokument z 1063 r. to bardzo niedołyżny falsyfikat sporządzony w 1330 r. lub tuż przed tą datą, najpewniej przez plebana z Kazimierzy Małej; wymysłem fałszerza są zarówno forma zapisu daty dziennej możliwa dopiero w XIV w., jak i miejsce wystawienia dokumentu; wymienieni rycerze mogli żyć w XIII w., lecz pieczęcie w formie przekazanej przez dokument możliwe były dopiero w drugiej ćwierci XIV wieku²⁷. Badaczka uznała jedynie za nie dość przekonujące spostrzeżenie, że falsyfikat podał datę roczną zgodnie z osobą wystawcy, zwracając uwagę, że wiadomość o datach pontyfikatu Lamberta fałszerz mógł zaczerpnąć z popularnego żywota większego św. Stanisława²⁸, skąd też pochodzi ów Stanisław kanonik krakowski, wymieniony w falsyfikacie jako pierwszy świadek. Ustalenia te przyjął również Stanisław Kuraś, kolejny wydawca dokumentu²⁹. Podobnie postąpił Eugeniusz Wiśniowski³⁰, który początki kościoła w Kazimierzy Małej widział zgodnie z danymi falsyfikatu, w czasach biskupa Lamberta, uznając tę parafię za dawny ośrodek kościelny, a to ze względu na: charakterystyczną dla uposażeń pierwszych fundacji kościelnych przewagę dziesięcin; duży, obejmujący w XV w. dwanaście osad, okręg parafialny oraz znaczną gęstość zaludnienia na terenie parafii. Badacz ten dodał

²⁶ S. Sochaniewicz w dziale: „Sprostowania i recenzje”, „Miesięcznik Heraldyczny”, R. 5, nr 11-12, listopad-grudzień 1912, s. 196; S. Kętrzyński, *Zarys nauki o dokumencie polskim wieków średnich*, Poznań 2008 (pierwsze wyd. 1934 r.), s. 35, 106.

²⁷ Z. Kozłowska-Budkowa, *Repertorium polskich dokumentów doby piastowskiej, z. I Do końca wieku XII*, Kraków 2006, nr 7, s. 59-60.

²⁸ *Vita Sancti Stanislai Cracoviensis Episcopi (Vita Maior)*, wyd. W. Kętrzyński, [w:] MPH, t. IV, Lwów 1884, s. 319-438.

²⁹ ZDK, cz. I, nr 1, s. 3-4; nr 37, s. 49-52.

³⁰ E. Wiśniowski, *Rozwój sieci parafialnej w prepozyturze wiślickiej w średniowieczu. Studium geograficzno-historyczne*, Warszawa 1965, s. 54-55, 59-60, 131 (i tu przyp. 230).

jeszcze, że sam argument Władysława Semkowicza, iż już w połowie XIV w. znajdowała się tu siedziba dekanatu nie jest wystarczający. Podobnie było w Kazimierzy Wielkiej, skoro już w 1326 r. znajdowała się tu siedziba dekanatu, w XV w. kościół nosił wezwanie św. Krzyża i miał dość duży okręg parafialny, obejmujący 10 wsi i wysokie uposażenie plebana (w 1326 r. – 14 grzywien). Podsumowując Eugeniusz Wiśniowski stwierdził, że do parafii w Kazimierzy Małej i Wielkiej należały odpowiednio wsie po tej samej stronie Nidzicy, co sprawia wrażenie jednolitego pierwotnie ośrodka kościelnego rozdzielonego na dwie części, z rzeką jako granicą. Zdaniem tego badacza, jeśli przyjąć datację fałszyfikatu (1063 r.), wówczas pierwotny ośrodek kościelny należy upatrywać raczej w Kazimierzy Małej.

W literaturze, odwołując się do ustaleń Władysława Semkowicza, czyniono to zazwyczaj w kontekście badań nad określonymi rodami. Genealogię Bibersteinów opracował Leon Białkowski³¹. Badacz ten uznał ustalenia Władysława Semkowicza dotyczące Mikołaja syna Wścieklicy z Mikołajowa herbu Biberstein za wiarygodne i niesprzeczne z wymową innych źródeł. Wskazał przy tym, że w kontekście powołanych ustaleń i wystąpienia w procesie o dziesięcinę Sąda identyfikowanego z kasztelanem sandomierskim (1333-1334), pieczętującego się jelenim rogiem (w którego posiadaniu były Mikołajowice, Stopieszyn i Zagajów), wymowne jest to, że fałszerz uznał za zasadne i możliwe wprowadzenie do fałszyfikatu pieczętującego się Bibersteinem Mikołaja syna Wścieklicy, dziedzica Mikołajowa. Ustalenia te zaakceptował Marian Friedberg – recenzent monografii o Bibersteinach³². Genealogię interesującego nas tu odgałęzienia małopolskich Półkozów opracowała Anna Sochacka³³. Badaczka w pełni uznała ustalenia Władysława Semkowicza, wskazując, że bracia Stanisław i Bogusz, synowie Michała, dziedzice Zięblic, Osmolic, Gabułtowa i Bogumiłowic mogli faktycznie żyć w połowie XIII w. i należeć do rodu Półkozów, bowiem w stuleciu następnym we wskazanych dobrach dziedziczyli przedstawiciele tego rodu, a imiona Michał i Bogusz występowały wśród nich często. Podobnie jak Bibersteinowie była to rodzina zasiedziała w okolicy. Co do Bogumiłowic, położonych w pewnym oddaleniu od Kazimierzy Małej (na południe, w parafii Wierchosławice koło Tarnowa), to pisał o nich Franciszek Sikora³⁴. W XIII w. dobra te były

³¹ L. Białkowski, *Ród Bibersteinów a ród Momotów godła jeleniego rogu w wiekach XIV-XVI*, Lublin 1948.

³² M. Friedberg, rec. „*Ród Bibersteinów a ród Momotów godła jeleniego rogu w w. XIV-XVI*”, Leon Białkowski, Lublin 1948, „Przegląd Historyczny”, R. 1949, t. 39, z. 2, s. 133-134.

³³ A. Sochacka, *Jan z Czyżowa namiestnik Władysława Warneńczyka. Kaiera rodziny Półkozów w średniowieczu*, Lublin 1993, s. 14; A. Sochacka, *Problemy genealogii Półkoziców Czyżowskich*. [w:] *Ludzie i herby w dawnej Polsce*. Pod red. P. Dymela, Lublin 1995, s. 18, Tab. 1 Przodkowie Półkozów Czyżowskich w XIII i XIV w.

³⁴ F. Sikora, *Dzieje osadnictwa i własności ziemskiej w epoce staropolskiej*, [w:] *Wierchosławice. Dzieje*

w posiadaniu przodków po mieczu Gryfitów-Branickich, którzy mogli współdziedziczyć tam i to od dawna, z Półkozami, do których później (dowodnie od 1361 r.) należała cała ta wieś. Badacz ten akceptował ustalenia Anny Sochackiej, a także milcząco (nie wspominając o nich) ustalenia Władysława Semkowicza. O Janinach pisał ostatnio Jan Wroniszewski³⁵. Nie powołując się na opracowanie Władysława Semkowicza a jedynie nowszą edycję dokumentu dokonaną przez Stanisława Kurasia uznał pośrednio ustalenia tego pierwszego badacza, traktując jako realne byty rycerzy-darczyńców wymienionych przez falsyfikat, akceptując ich przynależność rodową i stan posiadania określone przez falsyfikat. Podobnie uczynił wcześniej Franciszek Sikora opisując osadnictwo Janinów w powiecie pilźnieński³⁶.

Dotąd, oprócz Władysława Semkowicza, nikt nie wypowiedział się na temat Mściwoja syna Jana z Jakuszowic z rodu Jastrzębców. Nie wspomina o nim również powstała ostatnio monografia małopolskich Jastrzębców³⁷. Co do Jakuszowic, to leżą one opodal Kazimierzy Wielkiej, na drugim brzegu Nidzicy³⁸. W 1389 r. toczył się spór o prawo patronatu kościoła w Kazimierzy Małej. Spór toczyli: Mikołaj i Świętosław za Zbilutowic, Jan z Jakuszowic z jednej strony i Adamek z Kazimierzy Małej, Andrzej z Zagorzyc i Jan z Kobylan z drugiej. Dziedzice ze Zbilutowic i Jakuszowic stwierdzili że z tytułu fundacji i dotacji kościoła prawo patronatu kościoła należało do nich i ich przodków. Im też zostało ono przyznane. Z wymienionych dziedzice Zagorzyc, Kobylan i Kazimierzy Małej byli Bibersteinami³⁹. Właściciele Zbilutowic byli najpewniej Turzynami, a do tego rodu mógł też należeć wymieniony dziedzic z Jakuszowic. Obecność Turzynów w Jakuszowicach (razem z Półkozami) i Zbilutowicach (razem z Strzemionami) w pierwszej ćwierci XV w. potwierdza Jadwiga Chwalibińska⁴⁰. Jednak już w drugiej połowie XV w. własność tej wsi przejęli chyba Półkozice⁴¹. W tym okresie nie widać tu śladów osadnictwa Jastrzębców. Zdaniem Bożeny Czwojdrak między 1243 a 1279 r. włość ta mogła być w posiadaniu tego rodu⁴². Badaczka nie podjęła próby wyjaśnienia sytuacji własno-

wsí i gminy, red. F. Kiryk, Z. Ruta, Kraków 1994, s. 31, 51-52 i 72-73.

³⁵ J. Wroniszewski, *Nobilem Sandomirienses. Rody Dębnów, Janików, Grzymałów, Doliwów i Powalów*, Kraków 2013, s. 94.

³⁶ F. Sikora, *Dzieje osadnictwa ...*, s. 69-71

³⁷ B. Czwojdrak, *Jastrzębce w ziemi krakowskiej i sandomierskiej do połowy XV wieku*, Kraków 2007.

³⁸ J. Krzepela, *Księga rozsiedlenia rodów ziemiańskich w dobie Jagiellonów*, część I: Małopolska, tom 1, Kraków 1915, s. 398.

³⁹ L. Białkowski, *Ród Bibersteinów. Studium nad średniowiecznym rodem rycerskim*, Kraków 1908, s. 17-20; L. Białkowski, *Ród Bibersteinów a ród Momotów*, s. 10-12.

⁴⁰ J. Chwalibińska, *Ród Prusów w wiekach średnich*, Toruń 1948 („Rocznik Towarzystwa Naukowego w Toruniu”, R. 52, z. 2), s. 85.

⁴¹ J. Krzepela, *Księga rozsiedlenia ...*, s. 398. W. Semkowicz, *Przyczynki ...*, s. 58.

⁴² B. Czwojdrak, *Jastrzębce ...*, s. 17-19, tablica nr 1, s. 133.

ściowej wsi koło 1330 r., czyli w okresie powstania fałszyfikatu dla Kazimierzy Małej, nie był jej zresztą znany ten dokument. Można się domyślać, że albo wieś ta wciąż pozostawała we władaniu tego rodu albo też pamięć posiadania jej przez Jastrzębców musiała być wciąż żywa, zatem zmiany własnościowe nastąpiły stosunkowo niedawno, nie zatarły się jeszcze w pamięci. Informacje podane przez fałszerza musiały być bowiem akceptowalne dla ogółu w chwili powstania i złożenia fałszyfikatu. Nie wiemy również kto władał tą wsią między rokiem 1243 a 1279. Chociaż dość dobrze wkomponowuje się tu informacja przekazana przez fałszyfikat. Można zatem przyjąć, że w połowie XIII w. dziedziczył tu Mściwoj syna Jana, którego opisowi godła pieczęci mogą chyba odpowiadać dwa herby. Przywołany już Jastrzębiec (krzyż w podkowie), ale też Pobóg (krzyż na podkowie).

Tabela 3. Zestawienie zapisek heraldycznych z XV w. dotyczących herbów Jastrzębiec i Pobóg⁴³

Źródło	JASTRZĘBIEC ^a	POBÓG
AKP8 ^b	crucem in babato babbatum cum cruce babatum cum cruce babatum et crucem in babato	crucem ante babatum babatum cruce super babato posita
SRM7 ^c	crucem in babato, babbatum cum cruce babatum cum cruce babatum cruce intermedia	crucem cum babato babatum cruce super babato posita
AKH3 ^d	crucem in babato	Nie występuje
RTH3 ^e	Nie występuje	babatum superius crux
AKH3 ^f	in babato crucem crucem in babato (3 razy) babatum in medio crucem	crucem ante babatum
SPPP2 ^g	babati et crucis babatum cum cruce	babaty, et super eodem babato cruces babati et crucis
	babatum cum cruce desuper, et de proclamacione <i>Pobocze</i> [...] babatum et crucem intus, et de proclamacione <i>Nagodij</i>	

⁴³ Przejrzano drukowane XV-wieczne zapiski herbowe. Badano tylko te, w których znalazł się opis godła herbu.

SPPP7 ^h	babatum cum cruce (11 razy) babatum intermedia cruce babatum et in medio eius crux babatum et in medio crux babati et in medio crux babatum et crux babatum in medio crux babatum, in cuius medio crux depingitur in babato cruce cruce in babato	babati et cruces super babatum babatum cum una cruce babato super apposito
SPPP8 ⁱ	babatum cum cruce (dwa razy)	Nie występuje

^a Zgodnie z ustaleniami B. Czwojdrak, *Jastrzębce ...*, s. 12-15 wzięto pod uwagę tylko te zapiski które mówią o Jastrzębcu, proklamie: Zarazy, Nagóry i Łążęki.

^b F. Piekosiński, *Zapiski sądowe województwa sandomierskiego z lat 1395-1444*, [w:] „Archiwum Komisji Prawniczej”, t. 8a: 1907, s. 101 nr 450 (1407 r.), s. 123 nr 611 (1413), s. 129 nr 659 (1415), s. 146 nr 815 (1419) Jastrzębiec i s. 132-133 nr 684 (1416), s. 171-172 nr 1098 (1428) Pobóg.

^c F. Piekosiński, *Nieznane zapiski heraldyczne z ksiąg wiślickich*, [w:] tegoż, *Studia, rozprawy i materiały z dziedziny historii polskiej i prawa polskiego*, t. 7 Kraków 1907, s. 3 nr 7 (1407), s. 6 nr 12 (1413), s. 9, nr 22 (1415), s. 12, nr 28 (1426) Jastrzębiec i s. 8 nr 17 (1414) s. 15 nr 36 (1428) Pobóg.

^d *Materiały do historii prawa i heraldyki polskiej*, wyd. B. Ulanowski, [w:] „Archiwum Komisji Historycznej” (dalej: AKH), t. 3, Kraków 1886 s. 299 nr 80 (1407) Jastrzębiec.

^e W. Semkowicz, *Wywody szlachectwa w Polsce XIV-XVII wieku*, „Rocznik Towarzystwa Heraldycznego we Lwowie”, t. III, 1913, s. 26, nr 103 (1429).

^f *Zapiski herbowe z dawnych ksiąg ziemskich przechowywanych w archiwach radomskim i warszawskim*, wyd. K. Potkański [w:] AKH, 3, Kraków 1886, s. 130-131, nr 41 (1416), s. 132, nr 49 (1419), s. 137, nr 68 (1428), s. 142, nr 92 (1445), s. 144, nr 96 (1446) Jastrzębiec i s. 130 nr 40 (1416) Pobóg.

^g *Starodawne prawa polskiego pomniki* (dalej: SPPP), t. II: *Wypisy z ksiąg dawnych sądowych ziemskich i grodzkich ziemi krakowskiej*, wyd. A.Z. Helcel, Kraków 1870, s. 232 nr 1601 (1419), s. 379-380 nr 2473 (1433), s. 668 nr 3681 (1335) Jastrzębiec i s. 153 nr 1040 (1403), s. 208 nr 1426 (1415), s. 379-380 nr 2473 (1433) Pobóg.

^h SPPP, t. VII: *Inscriptiones clenodiales ex libris iudicialibus Palatinatus Cracoviensis*, wyd. B. Ulanowski, Kraków 1885, s. 377-378 nr 870 (1447), s. 378 nr 873 (1447), s. 385 nr 903 (1448), s. 387 nr 915 (1448), s. 387-388 nr 918 (1448), s. 389 nr 924 (1449), s. 395-396 nr 952 (1450), s. 402 nr 980 (1445) s. 403 nr 985 (1455), s. 429 nr 1114 (1472), s. 446 nr 1192 (1386), s. 448 nr 1218 (1389), s. 453-454 nr 1249 (1411), s. 460-461 nr 1297 (1427), s. 602 nr 1602 (1425), s. 603 nr 1609 (1427), s. 605 nr 1614 (1431), s. 609 nr 1621 (1450), s. 611 nr 1624 (1459) Jastrzębiec i s. 327 nr 479 (1425), s. 610 nr 1622 (1455) Pobóg.

ⁱ SPPP, t. VIII, cz. 1: *Antiquissimi libri iudicales terrae Cracoviensis*, wyd. B. Ulanowski, Kraków 1884 s. 302 nr 5044 (1389), s. 314 nr 5129 (1389) Jastrzębiec.

Powyższe zestawienie dowodzi, że oba herby były przez źródła XV-wieczne jednoznacznie rozróżniane. Na ogólną liczbę 39 not opisujących Jastrzębca znaczna ich część, bo aż 19, czyli prawie połowa (48,7 %) przyjęła postać: *babatum cum cruce*⁴⁴, czyli tak jak u Długosza opisany został herb Mściwoja z Jakuszowic. Ani razu

⁴⁴ Wliczono zapisy typu: babbatum cum cruce itp.

w ten sposób nie opisano Poboga. Nie można więc już mieć wątpliwości, że mowa tu o Jastrzębcu. Najwyraźniej więc fałszerz wyobrażał sobie, że Mściwoj mógł pieczętować się tym herbem. Mimo to sprawa pieczęci Mściwoja z Jakuszowic wydaje się wciąż niejasna. Niewątpliwie należałoby się spodziewać, że imiona, przynależność rodowa i dziedziczne wsie darczyńców wskazane w falsyfikacie odzwierciedlały ówczesne przekonania (pamięć) względem dawnego osadnictwa tego obszaru. Ponieważ każdy grubszy błąd mógł wykorzystać w procesie o dziesięciny proboszcz z Szebni, poddając w wątpliwość treść całego dokumentu. Wydaje się więc, że pleban z Kazimierzy Małej nie mógł pozwolić sobie na zupełną dowolność. Można jednak odnieść wrażenie, że dokument był przygotowywany w pośpiechu i niezbyt starannie, na co wskazuje np. niezgodność między kolejnością pieczęci z listą dobrodziejów kościoła. Poza tym fałszerz nie znał się zbyt dobrze na pracy, której się podjął. Można jednak spekulować, że tam gdzie dokument okazywano nie musiano lub nie chciano zdawać sobie sprawy z faktycznej przynależności rodowej dziedziców z Jakuszowic, która w gruncie rzeczy dla sprawy była drugorzędna. Jednak taka niefrasobliwość fałszerza musi zastanowić, skoro w 1330 r. granicząca z Jakuszewicami Kazimierza Wielka mogła być w posiadaniu Pobogów. Najwyraźniej więc, w okresie gdy falsyfikat powstał Jakuszowice pozostawały w posiadaniu Jastrzębców albo też pamiętano, że ród ten niegdyś władał tą wsią. Stąd fałszerz automatycznie przypisał wcześniejszym właścicielom ten właśnie herb. Mimo to można mieć poważne wątpliwości co do tego, że Mściwoj z Jakuszowic był Jastrzębcem. W tym kontekście zastanawia przede wszystkim jego imię, które u średniowiecznych Jastrzębców po prostu nie występowało⁴⁵. Miano to jest za to uznawane za imię rodowe Pobogów⁴⁶. Dodatkowo poza Jakuszowicami trudno znaleźć Jastrzębców wśród średniowiecznych dziedziców wsi obu parafii kazimierskich⁴⁷. Za to pierwotnie w posiadaniu Pobogów mogła być Kazimierza Wielka⁴⁸. Jeszcze bowiem w 1387 r. (pierwsza źródłowa zapiska potwierdzająca tam własność) była ona we władaniu siostrz Zochny i Kenny córek Jakuba z Dębna (de Montevini) herbu Pobóg. Jest prawdopodobne, że wieś ta należała do przodków Jakuba w linii mę-

⁴⁵ B. Czwojdrak, *Jastrzębce ...*, s. 133-144 (tablice genealogiczne), 173 (indeks).

⁴⁶ W. Zawitkowska, *W służbie pierwszych Jagiellonów. Życie i działalność kanclerza Jana Taszki Konięcpolskiego*, Kraków 2005, s. 19, przyp. 14 za imiona rodowe Pobogów uważa miana: Mściwoj, Mikołaj i Jakub. Podobnie A. Szymczakowa, *Kilka uwag w sprawie kościoła w Strońsku koło Sieradza*, [w:] „Archeologia Historica Polona”, t. 15/1, 2005, s. 94.

⁴⁷ B. Czwojdrak, *Jastrzębce ...*, s. 105, 128 (mapy wskazujące najważniejsze posiadłości Jastrzębców w ziemi krakowskiej i sandomierskiej), 157-185 (Indeks osób i nazw geograficznych).

⁴⁸ SHGKr, cz. II, z. 3, s. 465-469. 17 km na północny wschód od Proszowic. F. Kiryk, *Jakub z Dębna na tle wewnętrznej i zagranicznej polityki Kazimierza Jagiellończyka*, Wrocław-Warszawa-Kraków 1967, s. 51.

skiej. Jednak jak dawna była metryka tej własności trudno orzec⁴⁹. Przesłanką na wczesną obecność Pobogów w Kazimierzy Wielkiej może być wezwanie tamtejszego kościoła. Takie samo wezwanie (św. Krzyża) nosił kościół w Łęczycy, który dowodnie znajdował się w pierwszej połowie XIII w. w rękach rodu i mógł być jego fundacją⁵⁰. Dla porządku należy wspomnieć o pobliskich Jankowicach⁵¹. Marian Wolski ustalił, że wieś ta, tak jak i pobliski Ławsków, Dobiesławie i Kijany, już *u progu XII wieku*⁵² znajdowały się w rękach Strzemionów. W posiadaniu drobnego rycerstwa z tego właśnie rodu wieś ta pozostawała jeszcze w XV w. Incydentalnie pojawiali się tu przedstawiciele innych rodów, w 1399 r. Tomek z Jankowic h. półtora księżycy z 3 gwiazdami, zawołania Kuczaba, a w 1426 r. Paszek z Jankowic h. Nowina⁵³. Żywiołem dominującym byli tu przez wieki przedstawiciele Strzemionów. Najpewniej więc Pobogowie weszli w posiadanie działu w tej wsi przez dziedziczenie bądź kupno, może zastaw, skoro w latach 1386-1399 z Jankowic i Kazimierzy Wielkiej pisał się Mściwoj Białoń herbu Rawa syn Andrzeja z Trzewlina kasztelana czechowskiego i Zochny córki Jakuba z Dębna herbu Pobóg. Tak czy inaczej ślady obecności Pobogów w tej wsi w wieku XV były już zupełnie niedostrzegalne.

Weryfikacji wymaga przyjęty w literaturze pogląd stanowiący, że wymienieni w falsyfikacie rycerze mogli funkcjonować w połowie XIII w. Chronologia sugeruje przesunięcie tego okresu raczej na pierwszą połowę XIII w. Świadczą za tym przesłanki, jak np.: umieszczenie w falsyfikacie imion rycerza Mściwoja i duchownego Gumberta czy ważna kwestia pamięci potencjalnych świadków. W 1330 r. mogły żyć jeszcze osoby urodzone około 1250 r., które by z autopsji pamiętały ówczesne stosunki własnościowe panujące w okolicy. Mogły nawet znać osobiście wymienione osoby.

Milcząco, za Władysławem Semkowiczem, przyjmowany jest pogląd o zmyśleniu przez fałszerza testacji dokumentu. Świadców zestawia poniższa tabela.

⁴⁹ O metryce osadnictwa na tym terenie w aspekcie posiadłości Strzemionów M. Wolski, *Trzeciescy herbu Strzemię. Małopolska rodzina szlachecka XIV-XVI wieku*, Kraków 2005, s. 24: „Obecność tam [m.in. Ławsków i Jankowice w parafii Kazimierza Wielka] Strzemieniów postrzegać można jako wynik nadania władcy z końca XI wieku, którego własność na tym obszarze już w początkach XII wieku była w zaniku”.

⁵⁰ T. Lalika, *Stare Miasto w Łęczycy. Przemiany w okresie poprzedzającym lokację-schyłek XII i początek XIII wieku*, [w:] T. Lalik, *Studia średniowieczne*, pod red. S. Trawkowskiego, Warszawa 2006, s. 243, 247, 255, 265; F. Sikora, *O rzekomej dominacji...*, s. 11.

⁵¹ SHGKr, cz. II, z. 2, s. 212-214.

⁵² M. Wolski, *Trzeciescy ...*, s. 24.

⁵³ SHGKr, cz. II, z. 2, s. 212, 213.

Tabela 4. Testacja (świadkowie) falsyfikatu dla Kazimierzy Małej.

Stanislao canonico Cracoviensi, Nicolao Wratislaviensi et Godfredo canonicis, Gamberto de Bithom, Heluigo de Slawcovia plebanis et Radomiro nostrae curiae prothonotario et aliis ^a	Stanislao canonico Cracouiensi, Nicolao Wratislaviensi et Gothfrido canonicis, Gamberto de Bithom, Kelczigo de Slawkow plebanis et Radomiro nostre curie protonotario et aliis ^b
--	---

^a W. Semkowicz, *Przyczynki...*, s. 47.^b ZDK, cz. I nr 1, s. 3-4, nr 37, s. 51.

Źródłom z pierwszej połowy XIII w. nie jest znany kanonik krakowski Stanisław. Za to Wilfried Irngang i Karol Maleczyński identyfikowali kilku kanoników wrocławskich z pierwszej połowy XIII w. noszących imię Mikołaj⁵⁴. Również kanonik Godfryd nie jest obcy źródłom tego okresu⁵⁵. Imienia Gumbert używał wówczas jedynie przedstawiciel Pobogów, brat komesa Mściwoja: prepozyt skalbmierski, scholastyk sandomierski, archidiakon, dziekan krakowski⁵⁶. Imię Kelczigo pozostaje zupełnie nieznanym ówczesnym źródłom. Nie ma jednak jasności co do formy imienia użytej przez fałszerza, bowiem Władysław Semkowicz odczytał to miano jako: Helwig. To imię choć rzadko, ale pojawiło się w tym czasie w źródłach⁵⁷. Nie jest znany z tego okresu żaden duchowny lub rycerz o imieniu Radomir, a jedynie przypisaniec tego imienia nadany klasztorowi w Sulejowie przez Kazimierza Sprawiedliwego w 1222 r.⁵⁸

⁵⁴ *Schlesisches Urkundenbuch* (dalej: SUB), wyd. W. Irngang, t. II Wien-Köln-Graz 1978, nr 284, s. 171; nr 352, s. 222; nr 437, s. 279 (kanonik wrocławski i kanclerz biskupi 12 kwietnia 1245-6 grudnia 1248 r.); nr 61, s. 40; nr 284, s. 171; nr 375, s. 239; nr 437, s. 279 (kanonik wrocławski i archidiakon głogowski 6 lutego 1234 r.-26 czerwca 1249 r.); nr 164, s. 106; nr 375, s. 239 (kanonik wrocławski Mikołaj syn Ryszarda, 4 września 1239 r.-26 czerwca 1249 r.); nr 103, s. 67; nr 159, s. 102 i nr 350, s. 221 (pozostałe wzmianki, pozostające bez identyfikacji, 1 listopada 1235 r.-28 października 1248 r.); *Kodeks dyplomatyczny Śląska. Zbiór dokumentów i listów dotyczących Śląska* (dalej: KDŚ), t. II, wyd. K. Maleczyński, A. Skowrońska, Wrocław 1959, nr 135, s. 70 (10 maja 1209 r., późniejszy notariusz Henryka Brodatego, fundator klasztoru w Henrykowie, z pochodzenia Małopolanin), kolejny nr 153, s. 109 (1212 r.) i nr 243, s. 295 (kanonik wrocławski i kapelan książęcy, falsyfikat, 10 maja 1210 r.).

⁵⁵ SUB, t. II, nr 92, s. 60; nr 113, s. 76 (kanonik wrocławski, 15 marca 1235 r.-24 marca 1236 r.); KDŚ, t. II, nr 151, s. 102; nr 152, s. 105; nr 157, s. 116; nr 223, s. 242 (kanonik wrocławski 1212 r.-21 listopada 1219 r.).

⁵⁶ B. Wyrozumska, *Gumbert dziekan krakowski*, [w:] PSB, t. IX Wrocław-Warszawa-Kraków 1960-1961, s. 145.

⁵⁷ SUB, t. II, nr 87, s. 58; nr 123, s. 81; nr 155, s. 100 (kanonik poznański 1234 r.-17 sierpnia 1238 r.); *Codex Diplomaticus et Commemorationum Masoviae Generalis*, wyd. J. Korwin-Kochanowski, Warszawa 1919, nr 430, s. 514 (opat klasztoru św. Gotarda, 20 września 1242 r.).

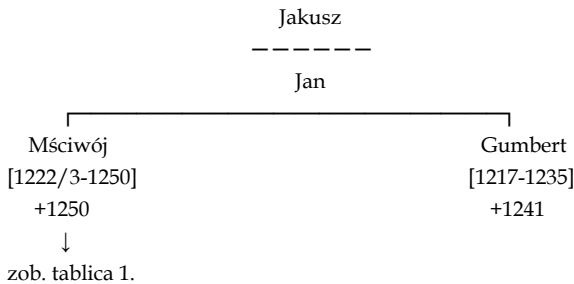
⁵⁸ J. Mitkowski, *Nieznane dokumenty Leszka Białego*, „Kwartalnik Historyczny”, t. 52, 1938, s. 653.

Wobec powyższego trudno utrzymać stanowcze twierdzenie Władysława Semkowicza o zmyśleniu testacji dokumentu. Sprawia ona raczej wrażenie kompozycji sporządzonej przez niewprawnego fałszerza. Przeplata się tu fantazja z rzeczywistością. Jednak fikcyjna zdaje się być część godności świadków, ale nie imiona. I tak, pierwszy ze świadków, św. Stanisław chociaż nie mieści się w określonej wyżej chronologii funkcjonowania darczyńców kościoła i świadków dokumentu pasuje jednak do rzekomego wystawcy. Zresztą jego osoba miała uwiarygodnić dokument i nadać mu odpowiednią wagę. Wszelako kolejni świadkowie są znani źródłom z pierwszej połowy XIII w. z imienia a często i pozycji. Na korzyść możliwości uznania choć częściowej wiarygodności testacji świadczą wymienione tam imiona, które przecież nie tak znowu łatwo byłoby wymyślić fałszerzowi. Urzędy testatorów też nie są zawieszane w próżni, oddają stan hierarchii kościelnej anachroniczny, ale znany fałszerzowi. Jeśli zatem fałszerz mógł korzystać z nieznanymi obecnie notatek (na co wskazuje wiarygodność wymienionych tam darczyńców), to może i z nich zaczerpnął imiona świadków? Zastanówmy się, czy fałszerz mógł mieć dostęp do zapisek lub inskrypcji dotyczących erekcji kościoła w 1063 r. i czy wymieniały one biskupa Lamberta. Czy może raczej była to jego kombinacja. Wydaje się mało prawdopodobne, by fałszerz rozpoczął konstruowanie fałszyfikatu od wyboru św. Stanisława, odnalezionego w popularnym wówczas jego żywocie większym i dopiero na tej podstawie wymyślił rok i imię biskupa. W takim przypadku fałszerz mógłby przesunąć datację dokumentu na lata sprawowania biskupstwa przez przyszłego świętego, który zdaje się znacznie „pewniejszym” wystawcą, gwarantem dokumentu niż biskup Lambert. Skoro fałszerz miał korzystać z żywota św. Stanisława, to tym bardziej powinien wybrać świętego na wystawcę. Poza tym nie omieszkąby wykorzystać w testacji innych imion tam występujących, a tak nie uczynił. Zatem fałszerz rzeczywiście mógł mieć dostęp do danych o konsekracji kościoła kazimierskiego przez biskupa Lamberta i nadań dziesięcinnych czynionych przez okoliczne rycerstwo, i to raczej z nich czerpał swe informacje. Fałszyfikat zdaje się zatem podawać wiarygodne dane zarówno na temat darczyńców, jak i testatorów, których można odnaleźć wśród duchowieństwa pierwszej połowy XIII w.

Przedstawione tu rozważania pozwalają spojrzeć odmiennie niż się to czyni na chronologię i sekwencję powstawania parafii w Kazimierzy. Można chyba dopuścić, że w 1063 r. biskup Lambert konsekrował pierwszą (niepodzieloną jeszcze) parafię w Kazimierzy, najpewniej Wielkiej, a w pierwszej połowie XIII w. nastąpił podział parafii i konsekracja świątyni w Kazimierzy Małej.

Podsumowując, nie ma wątpliwości, że mamy tu do czynienia z fałszyfikatem i to sporządzonym przez niewprawnego fałszerza. Jednak dokument przekazuje

wiarygodne dane dotyczące nadawców dziesięcin. Również wśród testatorów, obok ewidentnych anachronizmów, pojawiają się osoby i imiona wiarygodne dla pierwszej połowy XIII w. Trudo zatem utrzymać stanowczy sąd o zmyśleniu testacji. Do głębszej refleksji zmusza ujęcie w falsyfikacie odnoszonym do pierwszej połowy XIII w. imion Mściwoj (rycerz) i Gumbert (duchowny). Trudno bowiem uznać to jedynie za zbieg okoliczności⁵⁹. Jeśli do tego dodać, że imię Mściwoj było imieniem rodowym Pobogów i brak go wśród małopolskich Jastrzębców, a imię Gumbert było niezmiernie rzadkie i w owym czasie w zachowanym materiale źródłowym, poza Pobogiem, nie występuje żaden inny jego nosiciel, jak i to, że w okolicy Pobogowie mieli swe posiadłości (Kazimierza Wielka, wieś granicząca przez rzekę Nidzicę z Jakuszowicami), to należy się poważnie zastanowić, czy Mściwoj z Jakuszowic i Gumbert w falsyfikacie określony plebanem w Bytomiu nie są tożsami z Pobogami, braćmi o tych samych imionach. Jeśli tak, to za ich ojca można by uznać, nieznanego skądinąd Jana a może za dziadka jakiegoś Jakusza-Jakuba, którego imię przechowała nazwa wsi, własności Mściwoja. Tym bardziej jest to prawdopodobne, że wśród imion rodowych Pobogów dużą popularnością cieszyło się również imię Jakub.

Tablica 2. Pobogowie – przodkowie braci Mściwoja i Gumberta.

⁵⁹ Mało prawdopodobne, by fałszerz Mściwoja wziął z notatek, a Gumberta sobie wymyślił. Szczególnie, że osoby o tych imionach dowodnie istniały i mogły działać na tym obszarze.

Bibliografia

Źródła drukowane:

Codex Diplomaticus et Commemorationum Masoviae Generalis, wyd. J. Korwin-Kochanowski, Warszawa 1919, nr 430, s. 514.

[J. Długosz,] *Katalogi Biskupów krakowskich*, wyd. J. Szymański, [w:] *Monumenta Poloniae Historica* (dalej: MPH), s. n., t. X, cz. 2, Warszawa 1974, s. 145.

Ioannis Dlugossi Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae. Liber 3/4, Varsaviae 1970, s. 160.

Kodeks dyplomatycznym Małopolski, wyd. F. Piekosiński t. III Kraków 1887, s. 2, nr 632.

Kodeks dyplomatyczny Śląska. Zbiór dokumentów i listów dotyczących Śląska, t. II, wyd. K. Maleczyński, A. Skowrońska, Wrocław 1959, nr 135, s. 70; nr 151, s. 102; nr 152, s. 105; nr 153, s. 109; nr 157, s. 116; nr 223, s. 242; nr 243, s. 295.

Materiały do historii prawa i heraldyki polskiej, wyd. B. Ulanowski, [w:] „Archiwum Komisji Historycznej”, t. 3, Kraków 1886 s. 299 nr 80.

F. Piekosiński, *Nieznane zapiski heraldyczne z ksiąg wiślickich*, [w:] tegoż, *Studia, rozprawy i materyały z dziedziny historii polskiej i prawa polskiego*, t. 7 Kraków 1907, s. 3 nr 7; s. 6, nr 12; s. 8 nr 17; s. 9, nr 22; s. 12, nr 28; s. 15 nr 36.

F. Piekosiński, *Zapiski sądowe województwa sandomierskiego z lat 1395-1444*, [w:] „Archiwum Komisji Prawniczej”, t. 8a: 1907, s. 101 nr 450; s. 123 nr 611; s. 129 nr 659; s. 132-133 nr 684; s. 146 nr 815; s. 171-172 nr 1098.

Schlesisches Urkundenbuch, wyd. W. Irngang, t. II Wien-Köln-Graz 1978, nr 61, s. 40; nr 87, s. 58; nr 92, s. 60; nr 103, s. 67; nr 113, s. 76; nr 123, s. 81; nr 155, s. 100; nr 159, s. 102; nr 164, s. 106; nr 284, s. 171; nr 350, s. 221; nr 352, s. 222; nr 375, s. 239; nr 437, s. 279.

W. Semkowicz, *Wywody szlachectwa w Polsce XIV-XVII wieku*, „Rocznik Towarzystwa Heraldycznego we Lwowie”, t. III, 1913, s. 26 nr 103 (1429).

Starodawne prawa polskiego pomniki, t. II: *Wypisy z ksiąg dawnych sądowych ziemskich i grodzkich ziemi krakowskiej*, wyd. A. Z. Helcel, Kraków 1870. s. 153 nr 1040; s. 208 nr 1426; s. 232 nr 1601; s. 379-380 nr 2473; s. 668 nr 3681.

Starodawne prawa polskiego pomniki, t. VII: *Inscriptiones clenodiales ex libris iudicialibus Palatinatus Cracoviensis*, wyd. B. Ulanowski, Kraków 1885, s. 327 nr 479; s. 377-378 nr 870; s. 378 nr 873; s. 385 nr 903; s. 387 nr 915; s. 387-388 nr 918; s. 389 nr 924; s. 395-396 nr 952; s. 402 nr 980; s. 403 nr 985; s. 429 nr 1114 ; s. 446

nr 1192; s. 448 nr 1218; s. 453-454 nr 1249; s. 460-461 nr 1297; s. 602 nr 1602; s. 603 nr 1609; s. 605 nr 1614; s. 609 nr 1621; s. 610 nr 1622; s. 611 nr 1624.

Starodawne prawa polskiego pomniki SPPP, t. VIII, cz. 1: *Antiquissimi libri iudicales terrae Cracoviensis*, wyd. B. Ulanowski, Kraków 1884 s. 302 nr 5044; s. 314 nr 5129.

Vita Sancti Stanislai Cracoviensis Episcopi (Vita Maior), wyd. W. Kętrzyński, [w:] MPH, t. IV, Lwów 1884, s. 319-438.

Zapiski herbowe z dawnych ksiąg ziemskich przechowywanych w archiwach radomskim i warszawskim, wyd. K. Potkański [w:] „Archiwum Komisji Historycznej”, t. 3, Kraków 1886, s. 130 nr 40; s. 130-131, nr 41; s. 132, nr 49; s. 137, nr 68; s. 142, nr 92; s. 144, nr 96.

Zbiór dokumentów katedry i diecezji krakowskiej, wydał S. Kuraś, cz. I: 1063-1414, Lublin 1965, nr 1, s. 3-4; nr 37, s. 49-52.

Słowniki:

J. Krzepela, *Księga rozsiedlenia rodów ziemiańskich w dobie Jagiellonów*, część I: Małopolska, tom 1, Kraków 1915, s. 398.

Słownik historyczno-geograficzny województwa krakowskiego w średniowieczu, cz. I, z. 3, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź 1985, s. 534; cz. I, z. 4, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź 1986, s. 687-689; cz. II, z. 1 Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź 1989, s. 28, 62; cz. II, z. 2, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź 1989, s. 212-214, 285; cz. II, z. 3 Wrocław-Warszawa-Kraków 1991, s. 465-469; cz. III, z. 3 Kraków 2000, s. 746-750.

Monografie:

L. Białkowski, *Ród Bibersteinów a ród Momotów godła jeleniego rogu w wiekach XIV-XVI*, Lublin 1948.

L. Białkowski, *Ród Bibersteinów. Studium nad średniowiecznym rodem rycerskim*, Kraków 1908, s. 17-20.

J. Bieniak, *Wielkopolska, Kujawy, ziemia łączycka i sieradzka wobec problemu zjednoczenia państwa polskiego w latach 1300-1306*, Toruń 1969, s. 160.

J. Chwalibińska, *Ród Prusów w wiekach średnich*, Toruń 1948 („Rocznik Towarzystwa Naukowego w Toruniu”, R. 52, z. 2) s. 85.

B. Czwojdrak, *Jastrzębce w ziemi krakowskiej i sandomierskiej do połowy XV wieku*, Kraków 2007.

- S. Kętrzyński, *Zarys nauki o dokumencie polskim wieków średnich*, Poznań 2008 (pierwsze wyd. 1934 r.), s. 35, 106.
- F. Kiryk, *Jakub z Dębna na tle wewnętrznej i zagranicznej polityki Kazimierza Jagiellończyka*, Wrocław-Warszawa-Kraków 1967, s. 51.
- Z. Kozłowska-Budkowa, *Repertorium polskich dokumentów doby piastowskiej*, z. I *Do końca wieku XII*, Kraków 2006, nr 7, s. 59-60.
- A. Sochacka, *Jan z Czyżowa namiestnik Władysława Warneńczyka. Kaiera rodziny Półkozów w średniowieczu*, Lublin 1993, s. 14.
- E. Wiśniowski, *Rozwój sieci parafialnej w prepozyturze wiślickiej w średniowieczu. Studium geograficzno-historyczne*, Warszawa 1965, s. 54-55, 59-60, 131 (i tu przyp. 230).
- M. Wolski, *Trzeciescy herbu Strzemię. Małopolska rodzina szlachecka XIV-XVI wieku*, Kraków 2005, s. 24.
- J. Wroniszewski, *Nobilem Sandomirienses. Rody Dębnow, Janików, Grzymałów, Doliwów i Powalów*, Kraków 2013, s. 94.
- J. Wroniszewski, *Ród Rawiczów. Współrodowcy Warszowiców i Grotowiców*, t. 2 Toruń 1994, s. 32-33 i tablica 4. („Rocznik Towarzystwa Naukowego w Toruniu”, R. 86, z. 1).
- W. Zawitkowska, *W służbie pierwszych Jagiellonów. Życie i działalność kanclerza Jana Taszki Koniecpolskiego*, Kraków 2005, s. 19, przyp. 14

Artykuły:

- P. Dymmel, *Uwagi nad historią tekstu w autografie „Annales” Jana Długosza*, [w:] *Venerabiles, nobiles et honesti. Studia z dziejów społeczeństwa Polski średniowiecznej. Prace ofiarowane Profesorowi Januszowi Bieniakowi w siedemdziesiątą rocznicę urodzin i czterdziestopięciolecie pracy naukowej*, red. nauk. A. Radziwiński, A. Supruniuk, J. Wroniszewski, Toruń 1997, s. 470.
- M. Friedberg, rec. „*Ród Bibersteinów a ród Momotów godła jeleniego rogu w w. XIV-XVP*”, Leon Białkowski, Lublin 1948, „Przegląd Historyczny”, r. 1949, t. 39, z. 2, s. 133-134.
- T. Lalik, *Stare Miasto w Łęczycy. Przemiany w okresie poprzedzającym lokację-schyłek XII i początek XIII wieku*, [w:] T. Lalik, *Studia średniowieczne*, red. S. Trawkowski, Warszawa 2006, s. 243, 247, 255, 265.
- J. Mitkowski, *Nieznane dokumenty Leszka Białego*, „Kwartalnik Historyczny”, t.52, 1938, s. 653.

F. Sikora, *Dzieje osadnictwa i własności ziemskiej w epoce staropolskiej*, [w:] *Wierzchosławice. Dzieje wsi i gminy*, red. F. Kiryk, Z. Ruta, Kraków 1994, s. 31, 51-52, 69-71 i 72-73.

F. Sikora, *O rzekomej dominacji politycznej Lisów w Małopolsce w XIII wieku, czyli kilka uwag o rodzie Pobogów*, „*Studia Historyczne*”, t. 26: 1983, s. 3-28.

A. Sochacka, *Problemy genealogii Półkoziców Czyżowskich*. [w:] *Ludzie i herby w dawnej Polsce*. Pod red. P. Dymela, Lublin 1995, s. 18, Tab. 1 Przodkowie Półkozów Czyżowskich w XIII i XIV w.

S. Sochaniewicz w dziale: „Sprostowania i recenzje.”, „*Miesięcznik Heraldyczny*”, R. 5, Nr. 11-12, Lisopad-Grudzień 1912, s. 196.

A. Szymczakowa, *Kilka uwag w sprawie kościoła w Strońsku koło Sieradza*, [w:] „*Archeologia Historica Polona*”, t. 15/1, 2005, s. 94.

B. Śliwiński, *Podsędek sandomierski Prandota i małopolscy Odrowążowie w II poł. XIV wieku*, [w:] *Ludzie, władza, posiadłości*, „*Gdańskie studia z dziejów średniowiecza*”, Nr 1, pod red. J. Powierskiego i B. Śliwińskiego, Gdańsk 1994, s. 226.

J. Wroniszewski, *Kobięca pieczęć szlachecka*, [w:] *CRACOVIA, POLONIA, EUROPA. Studia z dziejów średniowiecza ofiarowane Jerzemu Wyrozumskiemu w sześćdziesiątą piątą rocznicę urodzin i czterdziestolecie pracy naukowej*, Kraków 1995, s. 381.

J. Wyrozumski, *Mściwoj (Mszczuj, Mściw)*, (1 poł. XIII w.), *kasztelan sandomierski, wiślicki i oświęcimski, wojewoda wiślicki, łączycy i krakowski*, [w:] *Polski słownik biograficzny* (dalej: PSB), t. XXII Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1977, s. 231.

J. Wroniszewski, *O pochodzeniu Półkoziców Wielowiejskich*, „*Acta Universitatis Nicolai Copernici*”, *Historia XXVI – Nauki humanistyczno-społeczne*, z. 240 (1992), s. 132

W. Semkowicz, *Przyczyunki dyplomatyczne wieków średnich*. [w:] *Księga pamiątkowa ku uczczeniu 250 rocznicy założenia Uniwersytetu Lwowskiego*. t. II Lwów 1912, s. 46-51, 53-59

B. Wyrozumska, *Gumbert dziekan krakowski*, [w:] PSB, t. IX Wrocław-Warszawa-Kraków 1960-1961, s. 145.

Дополнительная информация о происхождении рода Побог как часть дискуссии о неким фальсификате

Статья позволит проверить информацию о первом судье города Лукова Святославе, занимавшего должность с 1418-1433 гг. Оказалось, что в действительности родом он был из Черской земли, Свидра и Луковца (Лукова), а, возможно, хотя это до сих пор остаётся неясным, из Свидров в Луковской земле. Статья поможет определить родственные отношения судьи, а также указать, были ли Побогове из Свидра близкими родственниками влиятельной семьи этого рода из Соберкурска. К сожалению, из-за того, что судебные источники той эпохи сохранились частично, восстановить более широкий круг родственников Святослава так и не удалось. Эта статья — еще один шаг к расширению знаний по генеалогии, расселению и преумножению рода Побогов в Средневековье.

More about the beginnings of the Pobóg family, on the margin of the discussion about a forgery

Elaborated genealogy of the Pobóg family begins with brothers Mściwoj (a comes) and Gumbert (a clergyman) who lived in the first half of the 13th century. The names of their ancestors have not been known. In this context, nobody paid attention to the forgery concerning the erection of the church in Kazimierza Mała. This document contains a number of names of the knights (the donors of the temple), who are considered to be historical figures living in the middle of the 13th century. The false document enumerates their names, properties they came from and family affiliation. A closer look to the forged document enables to shift the chronology of these figures to the first half of the 13th century. As far as the witnesses enumerated in the false document are concerned, they were considered as the invention of the forger. However, the present article has shown that this view is too strong because in the forged document there are persons and names which are probable to appear in the first half of the 13th century. Due to that fact it is difficult to maintain a strong opinion of the forgery of the document. The fact that the forged document contains also the names Mściwoj (of Jakuszowice, the son of Jan, Jastrzębiec coat of arms, a knight and a donor) and Gumbert (a clergyman, a witness) also encourages a deeper reflection. It is difficult to recognize it as a coincidence. The first known members of the Pobóg family, living in the first half of the 13th century, bore the same names. Additionally, the members of this family (the descendants of comes Mściwoj) inherited in the vicinity (in Kazimierza Wielka, a village which borders Kazimierza Mała by the river Nidzica). The forger's information that Mściwoj's coat of arms was Jastrzębiec does not pose an obstacle – it was only a supposition. The fact that the name Mściwoj (as well as the name Gumbert) did not occur at all in the Jastrzębiec family, but it was a family name of the Pobógs, and other premises testify against such family affiliation. The present article showed that Mściwoj and Gumbert could be sons

of any Jan and grandsons of Jakusz-Jakub (the name conserved in the name of the estate the knight Mściwoj came from).

Ursprüngen von Pobóg Familie im Kontext der Diskussion über eine Fälschung

Die erarbeitete Genealogie von Pobóg Familie beginnt in der ersten Hälfte des 18. Jahrhunderts, wenn zwei Brüder – der Komes Mściwoj und der Geistliche Humbert - lebten. Bisher wurden ihre Vorfahren nicht bekannt. In diesem Kontext wurde es nicht auf die Fälschung aufmerksam gemacht, die mit der in Kazimierza Mała errichteten Kirche verbundenen ist. Dieses Dokument enthält eine Liste der Namen von Rittern (Schenker der Kirche), die eindeutig als historische und im 13. Jahrhundert lebende Gestalten betrachtet werden. Die Fälschung erwähnt ihre Namen sowie Lagergüter und Familien, aus der sie kamen. Ein genauer Blick auf die Fälschung lässt es feststellen, dass sie schon in der ersten Hälfte des 13. Jahrhunderts lebten. Wenn es um die in der Fälschung erwähnten Zeugen geht, wurden sie für Erfindung des Fälschers gehalten. Jedoch hat dieser Artikel bewiesen, dass solche Ansicht zu ernsthaft ist, weil manche Personen und Namen, die im Dokument genannt wurden, glaubwürdig für die erste Hälfte des 13. Jahrhunderts sind. Es steht nicht fest, dass das Dokument im Gesamten ausgedacht wurde. In Anbetracht dessen, dass Namen – Mściwoj (Ritter und Schenker aus Jakuszowice, Sohn von Jan, Wappengemeinschaft Jastrzębiec) und Gumbert (Geistliche, Zeuge) in der Fälschung angegeben wurden, ist es schwer, das für einen Zufall zu erklären. Eine Folge davon ist die tiefe und gründliche Überlegung über das Dokument, weil dieselbe Namen von den am Anfang des 13. Jahrhunderts lebenden Personen getragen wurden. Sie wurden die ersten bekannten Vertreter von Pobóg Familie. Außerdem wurden die Landgüter in der Gegend (in Kazimierza Wielka – ein Dorf, das an Kazimierza Mała dank dem Fluss Niedzica grenzte) stichhaltig von Vertretern dieser Familie (Nachfahren vom Komes Mściwoj) geerbt. Die Information, dass Mściwoj zur Jastrzębiec Wappengemeinschaft gehörte, ist in diesem Fall kein Hindernis, weil das nur Erfindung des Fälschers war. Gegen Zugehörigkeit von Mściwoj zu Jastrzębiec Familie spricht unter anderem die Tatsache, dass dieser Name (wie der Name – Gumbert) nie in dieser Familie erschien, aber er war ein typischer Name für Pobóg Familie. Überdies gibt es andere Prämisse dafür. Der vorliegende Artikel weist darauf hin, dass der Vater von Mściwoj i Gumbert irgendein Jan sein konnte und der Großvater Jakusz-Jakub heißen konnte (Vorname, der in der Name des Landgutes enthalten ist, aus der Ritter Mściwoj schriebe).

Encore sur les origines de la famille Pobogów, en marge d'une discussion sur un faux

La généalogie élaborée de la famille Pobóg commence avec les frères du *comes* Mściwoj et du clerc Gumbert qui ont vécu dans la première moitié du XIIIe siècle. Jusqu'ici, leurs ancêtres ne sont pas connus par leur nom. Dans ce contexte, on ne fait pas complètement attention à la falsification concernant la construction de l'église à Kazimierza Mała. Ce document contient un certain nombre de noms de chevaliers (donateurs d'église) qui sont clairement considérés comme des figures historiques qui vivent dans le milieu du XIIIe siècle. Le faux énumère leurs noms, les biens dont ils sont venus et leur appartenance ancestrale. Un examen plus approfondi du faux permet de changer la période de leur apparition à la première moitié du XIIIe siècle. Quant aux témoins présents dans la falsification, ils ont été considérés, jusqu'à présent, comme une invention d'un faussaire. Cet article a montré toutefois que cette opinion est trop ferme, car parmi eux il y a les noms sûrs pour la première moitié du XIIIe siècle. Le résultat est qu'il est difficile de garder un jugement catégorique à propos d'invention de la testation. En outre, l'apparition des noms Mściwoj (le fils de la famille Jastrzębiec de Jakuszowice, le chevalier et le donneur) et Gumbert (le clerc, le témoin) provoque une réflexion plus approfondie sur la falsification. Il est difficile de considérer que c'est juste une coïncidence. Les mêmes noms portent les premiers représentants connus de la famille Pobóg qui ont vécu dans la première moitié du XIIIe siècle. En plus, les représentants de cette famille (les descendants du *comes* Mściwoj) héritaient de façon concluante autour de Kazimierza Wielka (un village faisant frontière avec Kazimierza Mała par la rivière Nidzica). Dans ce cas, l'information du faussaire que Mściwoj vient de la famille Jastrzębiec, ne constitue pas un obstacle, parce que c'est juste sa spéculation. Contre une telle appartenance ancestrale de Mściwoj témoigne, entre autres, le fait que le nom n'existait pas tout à fait chez la famille Jastrzębiec (comme le nom Gumbert), mais c'était le nom ancestral de la famille Pobóg et d'autres preuves. Cet article a permis d'indiquer que le père de Mściwoj et Gumbert pourrait être un certain Jan et grand-père peuvent être Jakusz-Jakub (nom de la propriété foncière d'un chevalier Mściwoj).

